

บทที่ ๑ บทนำ

ภูมิหลัง

นิทานเป็นผลผลิตทางปัญญาและจินตนาการของมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อรับใช้มนุษย์ทางด้านจิตใจ (ศิริพร ฐิตะฐาน, ๒๕๒๓. หน้า ความน่า) มนุษย์ทุกชาติพันธุ์ไม่ว่าจะชนชาติใด พุฒภาษาใด ใช้ชีวิตอยู่ในสังคม เช่นใด จะดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ จะเป็นชาวนา จะเป็นคนผิวขาว ผิวดำหรือผิวสีน้ำตาล ย่อมมีเรื่องเล่า มีประเพณีการเล่านิทานสื่อกันฟังด้วยกันทั้งสิ้น (วรรณิ วิบูลสวัสดิ์ แอนเดอร์สัน, ๒๕๓๑. หน้า ๑๑๘) มนุษย์จึงมีการเล่านิทานสืบทอดต่อกันมา

มนุษย์รู้จักการเล่านิทานมาเป็นเวลานานมาก ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และได้เล่าเอาไว้ ทุกประเภท การเล่านิทานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสมัยที่ยังไม่มีตัวหนังสือ นิทานเหล่านี้ถ่ายทอดปากสืบต่อ ๆ กันมา (ผ่องพันธ์ มณีรัตน์, ๒๕๒๕. หน้า ๑๑๑) การเล่านิทานเป็นศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งมีทฤษฎีที่เชื่อถือกันอย่างกว้างขวางว่า เป็นความพยายามสิ่งแรกของมนุษย์ที่พูดจาติดต่อกับหรือบอกเล่าการผจญภัย ภายในครอบครัวหรือในเผ่าของตน (วรรณิ ศิริสุนทร, ๒๕๓๐. หน้า ๑๐๐) การเล่านิทานเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปในทุกหนทุกแห่งในหมู่ชนทุกชั้น นับตั้งแต่พระราชาลงมาถึงคนยากจน มีเรื่องเล่าว่า แม้เทวดาก็ยังชอบฟังนิทาน การเล่านิทานต้องเล่ากันเวลากลางคืน ถ้าเล่ากลางวันเทวดาจะแข่ง ด้วยว่าเวลากลางวันเทวดาต้องไปเฝ้าพระอิศวรไม่อาจฟังนิทานได้ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ, ๒๕๓๑. หน้า ๑๓๑) การเล่านิทานแต่เดิมจะใช้เป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงาน หรือใช้เป็นข้อสันนิษฐานสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ตามความเชื่อของตน ตลอดจนเป็นการเผยแพร่ความคิดของลัทธิศาสนาต่าง ๆ (จันทร์ศรี นิตยฤกษ์, ๒๕๒๗. หน้า ๔๔) ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทานจะแตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ ของโลก แต่จุดประสงค์ดั้งเดิมในการเล่านิทานของมนุษย์เป็นอย่างเดียวกันหมด นั่นคือว่ามนุษย์เราทั่วไปต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงานประการหนึ่งและอีกประการหนึ่งเป็นเหตุผลเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ และเป็นต้นเหตุให้มีนิทานขึ้นมากมายหลายประเภท เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นทำนองมุขปาฐะก่อนที่จะได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร (กุหลาบ มัลลิกะมาส, ๒๕๐๙. หน้า ๙๙)

การเล่านิทานนั้น ชาวบ้านจะผูกเรื่องมาเล่าสื่อกันฟังด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษา

หรือเพี้ยนจากผู้เล่าเดิม กลายเป็นนิทานประจำถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านในที่สุด (ช่วย ปิยวิทย์, ๒๕๓๖. หน้า ๘๖) การถ่ายทอดจะขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้เล่า ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่ล่วงเลยไป และผู้เล่าอาจหลงลืมเรื่องแต่งเรื่องขึ้นใหม่แทน หรือพลิกแพลงเรื่องตามแต่ผู้เล่าจะพอใจให้เรื่องดำเนินไป (สุกัญญา ภัทรราชย์, ๒๕๒๖. หน้า ๕๙ - ๖๕) ธรรมชาติของนิทานพื้นบ้าน เกิดขึ้นจากจินตนาการที่เป็นตัวสะท้อนความจริงทางสังคม

การเล่านิทานจะปรากฏอยู่ทั่วไปในกลุ่มชน หรือสังคมที่มีภาษาใช้สื่อสารกันซึ่งนอกจากจะเป็นความสนุกสนานความพึงพอใจทั้งผู้เล่าและผู้ฟังแล้ว นิทานพื้นบ้านยังแฝงด้วยคติสอนใจที่ผู้ใหญ่นำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการอบรมสั่งสอนให้เกิดจิตสำนึกในสิ่งที่ดีงาม ตลอดจนแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ด้วยนิทานของแต่ละท้องถิ่นก็จะแสดงออกถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะนิสัยของคนในชาตินั้น ๆ ดังนั้นการศึกษา นิทานพื้นบ้านจึงช่วยทำให้เราเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านของชาวยุโรป ก็เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่น่าสนใจ ที่เล่าสืบต่อกันมานานจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงน่าจะแสดงถึงลักษณะเฉพาะตัวอันโดดเด่น และเป็นตัวสะท้อนสภาพทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทักษะคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวไทยรามัญได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันมอญไม่มีประเทศเป็นของตนเอง เพราะประเทศมอญในอดีตได้รวมอยู่ในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าแล้ว ในปัจจุบันนี้ชนชาติมอญส่วนใหญ่ก็ได้กลายเป็นชาวพม่า ทำมาหากินอยู่ในประเทศพม่านั่นเอง ส่วนพวกที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งโบราณนั้น ก็เปลี่ยนสัญชาติเป็นไทยไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตามสิ่งที่มอญคงเหลืออยู่ก็คือวัฒนธรรม ประเพณีซึ่งสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวไทยเชื้อสายรามัญอาศัยอยู่ ชาวไทยเชื้อสายรามัญเหล่านี้มักกระจายกันอยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดปทุมธานี โดยเฉพาะที่อำเภอสามโคก เป็นอำเภอที่มีชุมชนของชาวไทยรามัญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและมีวัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบรามัญที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

โดยทั่วไปแล้วชุมชนดั้งเดิมที่มีวัฒนธรรมของตนเองสืบต่อกันมายาวนาน มักมีนิทานเล่าสู่กันฟังในกลุ่มชนของตน ซึ่งนิทานเป็นผลผลิตของจินตนาการทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น ๆ ที่สะท้อนภาพวิถีชีวิต โลกทัศน์ อัตลักษณ์ และสภาพสังคมของชุมชนได้เป็นอย่างดียิ่งด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้คณะผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะนิทานพื้นบ้านชาวไทยรามัญ

และภาพสะท้อนของวิถีชีวิตชาวบ้าน จากนิทานพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

๑. เพื่อรวบรวมและจัดประเภทของนิทานพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภาพสะท้อนของวิถีชีวิต และสภาพสังคมของชาวไทยรามัญ
อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านต่าง ๆ คือ
 - ๒.๑ ด้านครอบครัวและการเลือกคู่ครอง
 - ๒.๒ ด้านเศรษฐกิจ
 - ๒.๓ ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณี
 - ๒.๔ สภาพสังคม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

๑. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้เข้าใจลักษณะของนิทานพื้นบ้านชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี
๒. ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิต โลกทัศน์ อุดมคติ และ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจน
สภาพสังคมของชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อันนำไปสู่ความเข้าใจอันดี
ระหว่างคนไทยกับคนไทยเชื้อสายมอญ
๓. การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการบันทึกวัฒนธรรมของชาวไทยรามัญในช่วงเวลาหนึ่งเอาไว้
เป็นหลักฐาน เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญในประเทศไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่เก็บรวบรวมได้จากชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานีไม่ว่าจะปรากฏที่อื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม คณะผู้ศึกษาถือว่าเป็นนิทานพื้นบ้าน
ท้องถิ่นนี้
๒. ข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่ได้จากคำบอกเล่าของผู้บอกข้อมูล จะถอดความและเรียบเรียง
ตามความเป็นจริงที่เล่าด้วยภาษาไทย และบันทึกด้วยอักษรวิธีภาษาไทยมาตรฐาน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

๑. พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา จะใช้พื้นที่ในเขตอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยศึกษา

จากหมู่บ้านที่มีชุมชนชาวไทยรามัญอาศัยอยู่เท่านั้น จำนวน ๑๖ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเวียงจาม บ้านเมตตารางค์ บ้านวัดพลับสุธาวาส บ้านศาลาแดง บ้านเดิง บ้านกลาง บ้านสวนมะม่วง บ้านอำพู บ้านเจดีย์ทอง บ้านสามเรือน บ้านโพธิ์ บ้านตากแดด บ้านบางเตย บ้านสามโคก บ้านกระแซง บ้านห้องคู้ง

๒. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล คณะผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๖

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ชาวไทยรามัญ หมายถึง คนมอญที่อาศัยอยู่ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
๒. นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่ชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เล่าสืบต่อกันมาไม่ว่าเรื่องเหล่านั้น จะเป็นเรื่องสมมุติหรือมีเค้าเรื่องความจริงแล้วมาแต่งเติมขึ้นก็ตาม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาข้อมูลเอกสาร
ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยรามัญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา นิทาน สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ

๒. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยกำหนดการศึกษาค้นคว้าเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๒.๑ แหล่งข้อมูลและผู้บอกข้อมูล

๒.๑.๑ แหล่งข้อมูล

พื้นที่ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นได้เก็บจากชุมชนชาวไทยรามัญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๑๖ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเวียงจาม บ้านเมตตารางค์ บ้านวัดพลับสุธาวาส บ้านศาลาแดง บ้านเดิง บ้านกลาง บ้านสวนมะม่วง บ้านอำพู บ้านเจดีย์ทอง บ้านสามเรือน บ้านโพธิ์ บ้านตากแดด บ้านบางเตย บ้านสามโคก บ้านกระแซง บ้านห้องคู้ง สาเหตุที่ใช้ ๑๖ หมู่บ้านนี้ เป็นแหล่งในการเก็บข้อมูลเนื่องจาก ทั้ง ๑๖ หมู่บ้าน

เป็นพื้นที่ ที่มีชาวไทยรามัญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ ไม่มีชุมชนชาวไทยรามัญอาศัยอยู่จึงไม่ใช้ในการเก็บข้อมูล

๒.๑.๒ ผู้บอกข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้กำหนดคุณสมบัติของผู้บอกข้อมูลไว้ดังนี้

๑. เป็นชาวไทยรามัญที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๕ ปี

๒. อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปี

โดยไม่ได้ย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่มาก่อน

๒.๒ วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลดังนี้

๒.๒.๑ โดยการบันทึกเสียง สัมภาษณ์ และจัดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๒.๒.๒ สังเกต โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ผู้บอกข้อมูลขณะที่เล่นนิทาน และสังเกตวิถีชีวิตของคนในชุมชนร่วมไปด้วย

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๓.๑ การจัดทำข้อมูล

๓.๑.๑ ถอดเนื้อความจากแถบบันทึกเสียง โดยบันทึกเป็นภาษาไทยมาตรฐาน

๓.๑.๒ ตรวจสอบข้อมูลจากแถบบันทึกเสียง

๓.๑.๓ นำข้อมูลที่ถอดความได้มาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

๓.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยา เพื่อศึกษาตามความมุ่งหมาย

ในการศึกษา

๔. สรุปผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ บทดังนี้

บทที่ ๑ บทนำ

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๓ ประเภทนิทานและภาพสะท้อนวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทาน

บทที่ ๔ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ